

سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

زهرا فروتنی¹

چکیده

امروزه معنویت و فرهنگ یکی از سازه‌های مؤثر بر حوزه‌های مختلف زندگی شناخته شده؛ زیرا تعیین کننده نگرشهای افراد درباره کار و فعالیت است. **هدف:** این پژوهش با هدف بررسی علمی تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی دانشجویان انجام شد. **روش:** تحقیق حاضر، توصیفی - همبستگی و از نوع کاربردی است. جامعه آماری شامل دانشجویان دانشگاه پیام نور شهر خوی به تعداد 2800 نفر است. نمونه آماری با استفاده از جدول مورگان و با روش نمونه‌گیری تصادفی به تعداد 340 نفر انتخاب شد. ابزار سنجش متغیرها، پرسشنامه استاندارد بود. برای تحلیل داده‌ها، از آزمون کلموگروف - اسمیرنف، همبستگی پیرسون، رگرسیون خطی و مدلسازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار لیزرل استفاده شد. **یافته‌ها:** در سطح اطمینان 99 درصد، بین سرمایه معنوی و ابعاد آن (ارزش‌گرایی معنوی، خلوت با خدا، اهمیت معنویت، تأثیرگذاری معنوی) با تمایل کارآفرینی دانشجویان رابطه مستقیم، مثبت و معنادار وجود دارد و سرمایه معنوی، 0/77 درصد از تغییرات تمایل کارآفرینی دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند. **نتیجه‌گیری:** با افزایش سرمایه معنوی دانشجویان، تمایل کارآفرینی آنان افزایش می‌یابد.

واژگان کلیدی: معنویت، سرمایه معنوی، کارآفرینی، تمایل کارآفرینی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی است که با حمایت مالی دانشگاه پیام نور انجام شده است.

دریافت مقاله: 97/03/12؛ تصویب نهایی: 97/11/05.

1. دکترای تخصصی مدیریت دولتی از دانشگاه تهران. استادیار گروه مدیریت دولتی دانشکده مدیریت، اقتصاد و حسابداری دانشگاه پیام نور / نشانی: آذربایجان غربی؛ خوی، دانشگاه پیام نور / شماره: 044 36332556 / Email: foroutani.dr@gmail.com

الف) مقدمه

جنبه نامشهود اقتصاد، بر پایه سرمایه فکری بنیان نهاده شده که یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های آن، سرمایه معنوی است. روان‌شناسان در سالهای اخیر، معنویت را یکی از سازه‌های مؤثر بر حوزه‌های مختلف زندگی معرفی کرده‌اند. لذا نقش معنویت¹ و سرمایه معنوی، توجه فزاینده‌ای را به خود جلب کرده است (گل‌پرور، 1394: 125-126). سرمایه معنوی، نیرو و نفوذ حاصل از دل بستن به نیروی مافوق بشری و موجب آرامش، تلاش هدفمند و امیدواری غایت‌نگر است (لیو،² 2011: 14-1). در کنار مفهوم‌سازی‌های نظری در خصوص سرمایه معنوی، آنچه مهم است، پیامدهای سازنده آن برای انسان در عرصه زندگی است. سرمایه معنوی عاملی برای تلاش هدفمند با تکیه بر منبع حمایتی و انرژی‌زای خالق بخشنده و مهربان هستی (گل‌پرور، 1394: 127) و نوعی امیدواری در زندگی مبتنی بر رابطه همه‌جانبه با خود، دیگران و خداوند متعال است (بریل³ و همکاران، 2011: 77-94). از این رو، می‌تواند نقشی بسیار مهم‌تر از سرمایه فیزیکی و انسانی در سازمانها و جوامع ایفا کند. (آلیستاریا و آندرسون،⁴ 2002: 32)

از سوی دیگر، کارآفرینی و ایجاد کسب‌وکار یکی از مفاهیم مهم و اساسی در بحث رشد و توسعه اقتصادی کشورهاست و تمایل به کارآفرینی یکی از پیش‌شرط‌های اصلی توسعه کارآفرینی و متأثر از عوامل گوناگون روان‌شناختی است (غیاثی، 1394: 139). تمایل به کارآفرینی در کشور ما نیز با توجه به وضعیت اقتصادی کشور و نرخ بالای بیکاری، به ویژه در بین دانشجویان و قشر تحصیل کرده، از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار است. تحقیقات گلرد (1384) نشان می‌دهد انگیزه‌ها و اهداف، سرمایه انسانی و ویژگی‌های شخصیتی، به ترتیب اولویت در توسعه کارآفرینی مؤثرند. از نظر موريسون،⁵ فرهنگ در کارآفرینی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا این مفهوم تعیین‌کننده نگرشهای افراد در جهت بنیانگذاری فعالیت جدید کارآفرینانه است (مقی، 1384). در جامعه ایران، موانع کارآفرینان، صرف نظر از عوامل سیاسی، اقتصادی، حقوقی و مدیریتی، به دلایل اجتماعی - فرهنگی نیز بستگی دارد (ریبی و صادق‌زاده، 1390: 191) و در مجموع، این نگرش عمومی در میان صاحب‌نظران وجود دارد که در جامعه ما فرهنگ کسب و کار، وجدان کاری و تعهد و اخلاق کاری، ضعیف‌تر از کشورهای توسعه‌یافته است. این مهم، شاید ناشی از نهادینه نشدن باورها و اعتقادهای مذهبی درباره کارآفرینی و کسب و کار باشد؛ زیرا نگرش افراد به کسب‌وکار، الهام گرفته از آموزه‌هایی است که در فرایند اجتماعی شدن فرد، در نهادها و خانواده و آموزش و پرورش، به فرد انتقال می‌یابد. در این عصر، نقش نهادهای آموزشی در انتقال ارزشها و ایجاد

1. Spirituality

2. Liu

3. Bredle

4. Alistaria & Anderson

5. Morrison

63 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

نگرشهای مثبت و منفی به کسب و کار، تعیین کننده است. برای دستیابی به این مهم، آشنا کردن دانشجویان با آموزه‌های دینی به عنوان سنگ بنای ایجاد نگرش مثبت به کسب و کار از اهمیت حیاتی برخوردار است (ملکی و همکاران، 1388: 13). با عنایت به اهمیت موضوع کارآفرینی در توسعه کشور و نیز تأثیر ارزشها و باورهای فرهنگی و اعتقادی بر این مقوله، در تحقیق حاضر تأثیر سرمایه معنوی به عنوان مقوله‌ای فرهنگی، بر تمایل کارآفرینی دانشجویان، مطالعه شده است.

در فرهنگ وبستر، کارآفرین¹ کسی است که متعهد می‌شود مخاطره‌های یک فعالیت اقتصادی را سازماندهی، اداره و تقبل کند (حمدپور داریانی، 1381: 71). کارآفرین کسی است که فرصتها را کشف و تقاضا را پیش‌بینی کرده، خطر ناشی از نوسانات آن را به عهده می‌گیرد (سعیدی کیا، 1395: 22-21). کارآفرینی توانایی شخصی برای تغییر ایده‌ها و تبدیل آن به عمل است (بور و پورتر،² 2011: 191-184). از نظر پیتر دراکر، کارآفرین همواره در جستجوی تغییر است، به آن واکنش نشان می‌دهد و آن را فرصت می‌داند (فراهانی و همکاران، 1392). کارآفرینی فراتر از شغل و حرفه، درک شیوه زندگی است و همه فعالیت‌های بشر را شامل می‌شود (صمدآفانی، 1382: 24)؛ فرایندی است که طی آن کارآفرین با ایده‌های نو، خلاق و شناسایی فرصتهای جدید یا سیخ منابع، به ایجاد کسب و کار نو، سازمانهای جدید و نوآور و رشد یابنده مبادرت می‌ورزد. این امر، توأم با پذیرش خطرات است؛ ولی اغلب منجر به معرفی محصول یا ارائه خدمات به جامعه می‌شود (قلی‌پور و همکاران، 1387). کارآفرینی فقط به مفهوم تولید کار نیست، بلکه ایفای کارکردهای خاص در هر شغل و حرفه و در هر پست و مقام را در بر می‌گیرد و مهم‌ترین آن، نوآوری در محصول و خدمات است و شامل مواردی همچون: استفاده مؤثر از امکانات، ارتباط پویاتر و ماهرانه‌تر با همکاران و ارباب رجوع و مدیریت بحران می‌شود (مامی و نظری، 2012). بخش عمده‌ای از ادبیات کارآفرینی در شرکت‌های بزرگ در دهه 1990 و 2000 بر گرایش کارآفرینانه و پیامدهای آن برای سازمان متمرکز بوده است (استوارت،³ 2009: 13). مفهوم گرایش یا تمایل به کارآفرینی، عبارت است از: فرایندها و فعالیتهای تصمیم‌گیری برای ورود به بازارهای جدید با محصولات و خدمات فعلی یا جدید است. گرایش کارآفرینانه، یک طرز فکر نسبت به کارآفرینی تعریف می‌شود و پیش‌نیاز سازمانها در کارآفرینی است (لپکین و دس،⁴ 1996: 148 و 430). تمایل به کارآفرینی را باید میلی تعریف کرد که در افراد برای بروز رفتار کارآفرینی وجود دارد؛ مانند به وجود آوردن و شناخت

1. Entrepreneur
2. Boore & Porter
3. Stewart
4. Lumpkin & Dess

فرصتها و استفاده از روشهای نوین (وایت، 2006: 12). گرایش به کارآفرینی دارای سه بعد نوآوری، خطرپذیری و پیشگامی است. (آگا، توپال و کایا، 2012: 33-15)

در رابطه با تأثیر سرمایه معنوی بر کارآفرینی، باید گفت در قرآن و احادیث اسلامی درباره مقوله اقتصادی و کارآفرینی، مطالب زیادی وجود دارد که نشان‌دهنده تمایل و توجه زیاد اسلام به کارآفرینی است. تحقیقات خنیفر نشان می‌دهد که در قرآن، کسب و کار و کارآفرینی با عناوین مختلفی در بیش از 30 سوره و حدود 50 آیه توصیه و تشویق شده است (خنیفر، 1391: 3). از جمله این آیات، آیه 12 سوره اسراء، آیه 11 سوره رعد و آیات 39 تا 41 سوره نجم است. بر اساس این آیات، سعادت و شقاوت هر جامعه‌ای، نتیجه نوع کار، فعالیت و عملکرد شایسته یا ناشایسته افراد آن جامعه است و برای انسان بهره‌ای جز سعی و کوشش او نیست و اگر افراد، خود در فکر توسعه و بهبود زندگی و رفاه خویش باشند و امکانات خود را در این مسیر بسیج کنند، خداوند نیز آن جامعه را به سوی تعالی رهنمون می‌کند. ادیان آسمانی به ویژه اسلام، به تشویق و تکریم مقوله کار و کارآفرینی پرداخته‌اند (سیحانی و همکاران، 1391: 169). بررسی روایات و سیره عملی بزرگان دین نیز موید این مطلب است و نشان می‌دهد که بزرگان دین اسلام، کارآفرین بودند و مردم را نیز با گفتار و رفتار خود، به کسب و کار و کار و تلاش تشویق می‌کردند؛ امام علی (ع) با فضیلت‌ترین مردم را مفیدترین آنان برای مردم می‌دانند. (خنیفر، 1391: 3 و 15)

سرمایه معنوی

از نظر لغوی، سرمایه به معنای کسب سود و ثروت و دارایی است (گراسیا، 2012: 134-115) و معنوی، منسوب به معنا و در مقابل لفظی است (ابن منظور، 1405). در دین اسلام، معنویت در قالب پابندی به رفتارها و باورهای مذهبی همراه با دل‌بستگی، توکل و امید به لطف و مدد بیکران الهی معرفی شده است (مطهری، 1365). مطرح شدن معنویت به عنوان بعدی از سرمایه انسانی، از قرن هجدهم آغاز شد و از دو تا سه دهه پیش به طور صریح با عنوان سرمایه معنوی وارد متون علمی شده است (بویسن، 2011: 40-23؛ گل‌پرور و همکاران، 1394: 126). معنویت از زوایای متعددی بر زندگی انسان و به موازات آن بر زندگی کاری آنان تأثیر می‌گذارد. برای مثال، این تأثیر را می‌توان در ابعاد نگرشی (نگرش مثبت به جهان پیرامون و در نتیجه، تلقی موقعیتهای بحرانی به عنوان فرصتی برای پیشرفت)، بعد ارتباط (احساس یکی بودن و وحدت با دیگران و در نتیجه، گذشت و بخشش و همکاری و مشارکت با آنان) و بعد شخصی (خودشناسی، خودآگاهی و اعتماد به نفس) مشاهده کرد (رسولی و همکاران، 1392: 74). «سرمایه معنوی» به عنوان سرمایه دینی، عامل معنابخش به زندگی و دل‌بستگی به خدای متعال تعریف شده است (گل‌پرور و همکاران، 1394: 126). به لحاظ عملی، منبع لایزال

1. Waight
2. Agca, Topal & Kaya
3. Gracia

65 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

الهی و عمل به دستورات خالق بی‌بدیل هستی همچون سرمایه‌ای بی‌پایان، انرژی عظیمی را به انسان عطا می‌کند (حسن‌زاده آملی: 1372). سرمایه معنوی یعنی آگاهی نسبت به توانایی‌های خود، تشخیص پتانسیل‌های موجود در محیط اطراف، توانایی دیدن مسائل و مشکلات از ابعاد متفاوت، درک ارزش‌های والای انسانی، داشتن احساس همدلی و درک انسان‌های دیگر، احترام به تفاوت‌های موجود در انسانها با اعتقاد به هدفمند بودن این تفاوت‌ها و توانایی بهره‌برداری از آنها و در نهایت، توانایی تبدیل تهدیدها به فرصت (بدخشانی، 1396). سرمایه معنوی، در کنار سرمایه انسانی، رابطه‌ای و ساختاری، بُعد جدید سرمایه فکری محسوب می‌شود (اصلی شهرکی و همکاران: 1393). سرمایه فکری (IC) باید بازتعریف شود و سرمایه معنوی (SPC) به عنوان جزئی از سرمایه فکری محسوب شود. در مدل اسماعیل، سرمایه معنوی در مرکز واقع شده و با دیگر اجزای آن در ارتباط است و از اخلاق، قابلیت اطمینان، صداقت، عدالت، حقیقت، اعتماد به نفس، محبت و فضیلت و همچنین، ارزش، الهام، احترام به خود، جسارت، قدرت، تضمین، همکاری، بردباری، آرمان، عشق و شور و کار گروهی تشکیل شده است. این عناصر معنوی می‌توانند بر افراد و در نتیجه، عملکرد سازمان تأثیر بگذارند. (نسل موسوی و نظریور، 1396: 201)

با وجود سرمایه معنوی، سازمانها با آگاهی کامل نسبت به مسئولیتهای اجتماعی خود، رسالتی بزرگ برای خود قائل می‌شوند. بسیاری از محققان معتقدند که سرمایه معنوی به زندگی کاری و فردی انسانها حیات تازه‌ای بخشیده، دوام و پایداری آن را ضمانت می‌کند. در نهایت وجود سرمایه معنوی در یک سازمان (معنویت سازمانی)، می‌تواند باعث انسجام و اتحاد افراد آن سازمان شده، منافع گروهی افراد آن سازمان را تأمین کند و در عین حال به سازمان کمک کند به تعالی و توسعه پایدار دست یابد (زهر، 2005: 65). علت اینکه سرمایه معنوی باعث غنای زندگی انسانها می‌شود، این است که نگاه انسانها را از تمرکز صرف بر خود، به تمرکز بر کل دنیا معطوف می‌کند و موجب می‌شود آنها تأثیر عملکردها و رفتارهای خود را بر زندگی حال و آینده دیگران مورد بررسی قرار داده، بعد دست به اقدام بزنند (ممو، 2004: 15). بدین ترتیب، دنیای با سرمایه معنوی، دنیایی امن برای زندگی همه انسانها با هر نژاد، قومیت، زبان، رنگ پوست، دین و... خواهد بود (ممو، 2005: 47). اعتقادات معنوی افراد و تعهدات دینی آنان باعث می‌شود خود را علاوه بر معنوی بودن در محیط کار، از لحاظ شغلی و تخصصی، تقویت کنند و توسعه دهند و موجبات سلامت زیستی و روانی خود را فراهم آورند (ضیایی، 1387). ارزشهای سازمان دارای سرمایه معنوی، همان ارزشهای عمیق انسانی است (ابنیان، 1385: 3). سرمایه معنوی باعث پایداری دائمی سازمانها و تحولات اساسی در روشهای کسب و کار می‌شود و مزیت رقابتی سازمانها را تضمین می‌کند (بریم‌نژاد، 1386: 12). در این پژوهش مفهوم سرمایه معنوی به لحاظ محتوایی، پایبندی به ارزشها و باورهای دینی و عمل به آنها، دلبستگی به خداوند

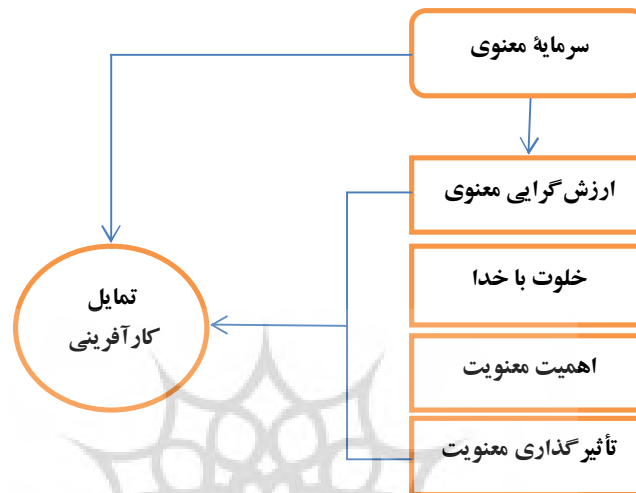
متعال، سرمایه دینی و عاملی معنابخش به زندگی تعریف شده و دارای چهار بعد (ارزش‌گرایی معنوی، خلوت با خدا، اهمیت معنویت و تأثیر‌گذاری معنوی) است که در بخش روش‌شناسی تحقیق بیشتر به آن پرداخته شده است.

ب) پیشینه تجربی پژوهش

نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد که سرمایه معنوی بر اخلاق کاری کارکنان تأثیرگذار است (اصلی شهرکی، 1393). تحقیقات رازی (1394) حاکی است که معنویت در کار بر کارآفرینی سازمانی تأثیرگذار است. نتایج تحقیق ملکی و همکاران (1388) نیز نشان می‌دهد که وجود باورهای قوی مذهبی در بین کارآفرینان مسلمان ایرانی کاملاً مشهود است. از نظر موريسون،¹ فرهنگ در کارآفرینی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا تعیین‌کننده نگرشهای افراد در جهت بنیانگذاری فعالیت جدید کارآفرینانه است (مقی، 1384). والکر (2012) دریافت که ایمان در کار با پیامدهای مثبت در کار و زندگی مرتبط است. همچنین آنوخین و شولزه (2009) دریافتند که کارآفرینان در نگرش به معیارهای اخلاقی با غیر کارآفرینان متفاوتند. تحقیقات گلرد (1384) نشان می‌دهد انگیزه‌ها و اهداف، سرمایه انسانی و ویژگی‌های شخصیتی، به ترتیب اولویت در توسعه کارآفرینی مؤثرند. اسماعیل (2005) معتقد است عناصر معنوی می‌توانند بر عملکرد افراد و سازمان تأثیر بگذارند. نتایج تحقیق رسولی و همکاران (1392) نیز حاکی از همبستگی مثبت معنادار بین معنویت و دینداری در کار با مهارت‌های کارآفرینی است. در جامعه ایران، موانع کارآفرینان، صرف نظر از عوامل سیاسی، اقتصادی، حقوقی و مدیریتی، به دلایل اجتماعی - فرهنگی نیز بستگی دارد (ریبی و صادق‌زاده، 1390: 191). یافته‌های تحقیق ارسلان (2001) نیز نشان داد که باورهای مذهبی در کارآفرینان مسلمان از قوت بیشتری برخوردار است. ولی پژوهش داد (1998) نشان می‌دهد که میان اقدام به راه‌اندازی کسب‌وکار در کارآفرینان مذهبی و کارآفرینان غیر مذهبی تفاوتی وجود ندارد، بلکه این دو متغیر به صورت زمینه‌ای با هم رابطه دارند و باورهای مذهبی مرتبط با کسب‌وکار تا حد زیادی تحت تأثیر فرهنگ و آموزه‌های خانوادگی، قومیتی و سیاسی شکل می‌گیرند (ملکی و همکاران: 1388). همچنین تحقیق خنیفر و همکاران (1391) نشان می‌دهد که برخی از ویژگی‌های کارآفرینانه مانند مرکز کنترل درونی، توفیق‌طلبی، تحمل شکست با بسیاری از صفات اخلاقی مانند غنیمت شمردن فرصت، بلندهمتی و مسئولیت‌پذیری رابطه معنادار دارند. بررسی‌های بیشتر، حکایت از وجود خلأ پژوهشی و ضرورت انجام تحقیق در زمینه تأثیر سرمایه معنوی و ابعاد آن بر تمایل کارآفرینی دارد. نظر به اهمیت موضوع و از آنجا که توسعه کارآفرینی یکی از نیازهای جدی اقتصادی، اجتماعی و سیاسی کشور ماست، در پژوهش حاضر، تأثیر سرمایه معنوی، به عنوان یک مقوله

سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی ♦ 67

فرهنگی، بر تمایل کارآفرینی دانشجویان بررسی می‌شود. با عنایت به هدف پژوهش، طراحی مدل مفهومی تحقیق به شکل ذیل است. (شکل 1)

شکل 1: مدل مفهومی پژوهش

با توجه به اهداف و مدل مفهومی پژوهش، فرضیه‌های ذیل تدوین شد:

فرضیه 1: سرمایه معنوی با تمایل کارآفرینی دانشجویان رابطه معناداری دارد.

فرضیه 2: ابعاد سرمایه معنوی (ارزش‌گرایی معنوی، خلوت با خدا، اهمیت معنویت و تأثیرگذاری معنوی) با تمایل کارآفرینی دانشجویان رابطه معناداری دارد.

فرضیه 3: سرمایه معنوی، تمایل کارآفرینی دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند.

ج) روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از آن لحاظ که نتایج مورد انتظار آن می‌تواند در عمل استفاده شود، کاربردی محسوب می‌شود و از لحاظ روش، توصیفی-همبستگی است؛ چون رابطه بین متغیرهای ملاک و پیش‌بین را می‌سنجد و از آنجا که به بررسی داده‌های مرتبط با برهه‌ای از زمان می‌پردازد، مقطعی است. جامعه آماری تحقیق، شامل دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور شهر خوی به تعداد 2800 نفر و نمونه‌ها با استفاده از جدول مورگان و با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از میان دانشجویان به تعداد 340 نفر انتخاب شد که تعداد 338 پرسشنامه برگشت داده شد. برای سنجش سرمایه معنوی از

پرسشنامه استاندارد گل پرور و همکاران (1394) به تعداد 21 سؤال با ابعاد ارزش گرایی معنوی (6 سؤال)، خلوت با خدا (6 سؤال)، اهمیت معنویت (6 سؤال) و تأثیرگذاری معنوی (3 سؤال) استفاده شد. این مقیاس سنجش در مطالعه علمی گل پرور و همکاران (1394)، ساخت و اعتباریابی شده و روایی و پایایی آن کاملاً تأیید شده است. در پژوهش گل پرور و همکاران، آلفای کرونباخ خرده مقیاسهای سرمایه معنوی (ارزش گرایی معنوی، خلوت با خدا، اهمیت معنویت و تأثیرگذاری معنوی) به ترتیب برابر با 0/9، 0/87، 0/84 و 0/86 به دست آمده است. این پرسشنامه بر اساس مقیاس پنج رتبه‌ای لیکرت از «در حد بسیار کم» با یک امتیاز تا «در حد بسیار زیاد» با پنج امتیاز، تنظیم شده است. همچنین برای سنجش تمایل کارآفرینی جامعه هدف، از پرسشنامه استاندارد رابینز و کولتر¹ (1996) استفاده شد. این پرسشنامه شامل 22 سؤال و مشتمل بر شش مؤلفه (خلاقیت، مخاطره‌پذیری، استقلال‌طلبی، انگیزش، عزم و اراده و اعتقاد به مقدسات) است. روایی و پایایی این پرسشنامه در پژوهش علیپور و مرزبان مقدم (1392) تأیید شده و در تحقیقات فراوان دیگری مورد استفاده قرار گرفته است. این پرسشنامه استاندارد با طیف 5 رتبه‌ای لیکرت و از گزینه «این مشخصه خیلی زیاد در من وجود دارد» با 2+ امتیاز تا گزینه «من اصلاً این مشخصه را ندارم» با 2- امتیاز، نمره‌گذاری شده است. با وجود استاندارد بودن ابزارهای سنجش، برای سنجش روایی پرسشنامه‌ها از روایی صوری و محتوا و برای سنجش پایایی آنها از آلفای کرونباخ استفاده شد که به ترتیب برای پرسشنامه‌های سرمایه معنوی و کارآفرینی 0/89 و 0/82 به دست آمد که بیانگر پایایی بالای سؤالات است.

(د) یافته‌های پژوهش

طبق یافته‌های جمعیت‌شناختی، اکثر افراد مورد مطالعه، مرد (0/54) و مجرد (0/62) بودند. به دلیل نرمال بودن توزیع داده‌ها، بر اساس نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف (در سطح معناداری بزرگ‌تر از 0/05) (جدول 1)، برای آزمون فرضیه اول و دوم، از آزمون پارامتریک همبستگی پیرسون استفاده شد.

جدول 1: نتایج آزمون کلموگروف اسمیرنوف

متغیرها	آماره آزمون	P - value
سرمایه معنوی	1/7	0/076
تمایل به کارآفرینی	1/36	0/091

مطابق داده‌های جدول 2، بین متغیر سرمایه معنوی با تمایل کارآفرینی دانشجویان رابطه مستقیم، مثبت و معناداری وجود دارد؛ به طوری که با افزایش یا کاهش هر یک از آنها، میزان متغیر دیگر نیز افزایش یا کاهش می‌یابد.

69 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

جدول 2: همبستگی بین متغیرهای تحقیق با تمایل کارآفرینی

متغیرها	میزان همبستگی	sig
سرمایه معنوی با تمایل کارآفرینی	**0/877	0/001
ارزش گرایی معنوی با تمایل کارآفرینی	**0/786	0/001
خلوت با خدا با تمایل کارآفرینی	**0/300	0/001
اهمیت معنویت با تمایل کارآفرینی	**0/795	0/001
تأثیرگذاری معنوی با تمایل کارآفرینی	**0/786	0/001

** معناداری در سطح 0/01

مطابق جدول 2، میزان همبستگی بین دو متغیر سرمایه معنوی و تمایل کارآفرینی دانشجویان در سطح معناداری (p=0/001) برابر است با $r=0/877$ و چون سطح معناداری کمتر از 0/01 است، همبستگی بین دو متغیر معنادار است. همچنین همبستگی مثبت و معنادار بین ابعاد سرمایه معنوی با تمایل کارآفرینی دانشجویان با اطمینان 0/99 معنادار است.

برای آزمون فرضیه سوم و سنجش میزان تأثیر متغیر ملاک و ابعاد آن بر متغیر پیش‌بین، از آزمون رگرسیون خطی استفاده شد که نتایج آن در جدول 3 قابل مشاهده است.

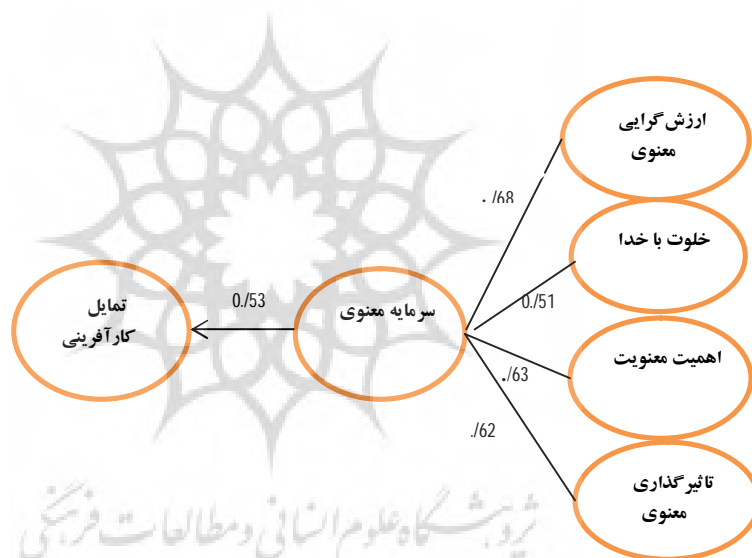
جدول 3: نتایج رگرسیون خطی بین متغیرهای تحقیق

متغیر ملاک	متغیر پیش‌بین	ضریب همبستگی چندگانه (R)	ضریب تعیین (R^2)	آماره	
				ضرایب سطح معناداری	ضرایب رگرسیون (B)
سرمایه معنوی	تمایل کارآفرینی	0/ 887 a	0/771	0/001	$B=1/114$ $t=33/495$ 0/001
ارزش گرایی معنوی	تمایل کارآفرینی	0/ 786 a	0/618	0/001	$B=0/765$ $t=23/338$ 0/001
خلوت با خدا	تمایل کارآفرینی	0/ 300 a	0/090	0/001	$B=0/270$ $t=5/754$ 0/001
اهمیت معنویت	تمایل کارآفرینی	0/ 795 a	0/632	0/001	$B=0/670$ $t=24/043$ 0/001
تأثیرگذاری معنوی	تمایل کارآفرینی	0/ 786 a	0/502	0/001	$B=0/528$ $t=18/389$ 0/001

همانگونه که داده‌های جدول نشان می‌دهد، ضریب تعیین سرمایه معنوی؛ یعنی درصدی از واریانس متغیر وابسته که توسط متغیر مستقل تبیین می‌شود، در این رابطه برابر 0/77 است؛ بنابر این، سرمایه معنوی، 0/77 از تغییرات تمایل کارآفرینی دانشجویان را پیش‌بینی می‌کند. داده‌های جدول 3 نشان می‌دهد که ابعاد سرمایه معنوی نیز به ترتیب 0/62، 0/09، 0/63 و 0/50 درصد، قادر به پیش‌بینی تغییرات در تمایل کارآفرینی دانشجویان‌اند.

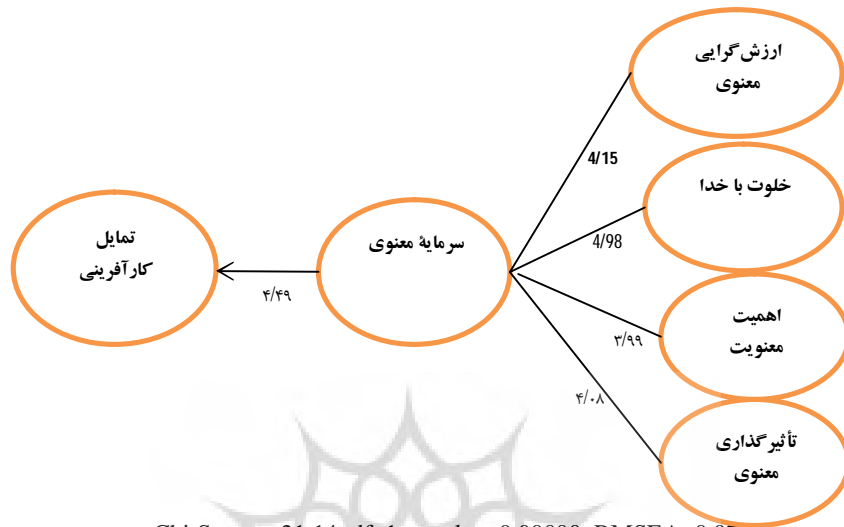
مدل ساختاری پژوهش

برای بررسی قابلیت تعمیم مدل پیشنهادی پژوهش، داده‌ها از طریق مدل‌یابی معادلات ساختاری (SEM) نیز تحلیل شد. خروجی نرم‌افزار لیزرل در دو حالت استاندارد و معناداری به ترتیب در شکل‌های 2 و 3 مشاهده می‌شود.

Hi-Square=21.14, df=1, p-value=0.00000, RMSEA=0.078

شکل 2: مدل ساختاری با مقادیر استاندارد شده

Chi-Square=21.14, df=1, p-value=0.00000, RMSEA=0.078

شکل 3: مدل ساختاری در حالت معناداری

آزمون نیکویی برازش مدل

شاخصهای نیکویی برازش مدل ساختاری در جدول 4 مشاهده می شود.

جدول 4: شاخصهای برازش مدل

شاخصهای برازندگی	شاخص برازش	مقدار	حداقل مقدار قابل قبول
نسبت مجذور کای دو به درجه آزادی	$\frac{\chi^2}{df}$	1/21	این معیار در یک برازش ایده آل برابر با یک خواهد بود
ریشه دوم برآورد میانگین واریانس خطای تقریب	RMSEA ¹	0/078	کمتر از 0/1
شاخص نیکویی برازش	GFI ²	0/9	0/9
ریشه میانگین مجذور باقیمانده	RMR	0/069	هر چه کوچک تر و نزدیک به صفر باشد، حاکی از برازش بهتر مدل است.
شاخص برازندگی تطبیقی	CFI	0/9	0/9

1. Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA)

2. Goodness of Fit Index (GFI)

شاخصهای کلی آزمون نیکویی برآزش در مدل ساختاری، حاکی از برآزش کلی الگوست. بر این اساس، مناسب بودن مدل را می‌توان تأیید کرد. به عبارت دیگر؛ داده‌های تحقیق با مدل مفهومی تحقیق تناسب دارد و بدین ترتیب، مدل مفهومی پژوهش تأیید می‌شود.

ه) بحث و نتیجه‌گیری

مقوله اقتصاد و کارآفرینی، در آموزه‌های دینی از اهمیت زیادی برخوردار است. بررسی متون دینی، تشویق گسترده اسلام به راه‌اندازی کسب‌وکار، کارآفرینی و تولید ثروت مشروع را نشان می‌دهد. بر این اساس، برای تبیین بیشتر این موضوع، پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش سرمایه معنوی در تمایل کارآفرینی دانشجویان انجام شد.

طبق یافته‌های جمعیت‌شناختی تحقیق، اکثر افراد مورد مطالعه مرد و مجرد بودند.

یافته‌های پژوهش، فرضیه اول تحقیق را تأیید کرد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اول، وجود رابطه مثبت، مستقیم و معنادار ($r = 0/877$) بین سرمایه معنوی و تمایل کارآفرینی دانشجویان در جامعه آماری پژوهش را تأیید کرد. این نتایج با نتایج پژوهش رازی (1394)، سبحانی و همکاران (1391)، ملکی و همکاران (1388)، حجازی (1391)، ارسلان (2001)، خنیفر و همکاران (1391)، گلرد (1384)، اسماعیل (2005)، والکر (2012)، آتوخین و شولزه (2009)، رسولی و همکاران (1392) و ضیایی (1387) همخوانی دارد؛ ولی با نتایج تحقیق داد (1998) همخوانی ندارد. نتایج این پژوهشها، در بخش پیشینه تجربی پژوهش بررسی شد. برای مثال، محققان دریافته‌اند که کارآفرینان در نگرش به معیارهای اخلاقی با غیر کارآفرینان متفاوتند (آتوخین و شولزه، 2009) و ایمان در کار، با پیامدهای مثبت در کار و زندگی مرتبط است (والکر، 2012). عناصر معنوی می‌توانند بر عملکرد افراد و سازمان تأثیر بگذارند (اسماعیل، 2005). نتایج تحقیق رسولی و همکاران (1392) نیز حاکی از همبستگی مثبت معنادار بین معنویت و دینداری در کار با مهارتهای کارآفرینی است.

اعتقادات معنوی افراد و تعهدات دینی آنان باعث می‌شود که خود را علاوه بر معنوی بودن در محیط کار، از لحاظ شغلی و تخصصی، تقویت کنند و توسعه دهند و موجبات سلامت زیستی و روانی خود را فراهم آورند. (ضیایی، 1387)

نتایج آزمون فرضیه دوم پژوهش، وجود رابطه بین ابعاد چهارگانه سرمایه معنوی با تمایل کارآفرینی دانشجویان را تأیید کرد. میزان این رابطه به ترتیب برای ارزش‌گرایی معنوی: $r=0/786$ ، خلوت با خدا: $r=0/300$ ، اهمیت معنویت: $r=0/795$ و تأثیرگذاری معنوی: $r=0/786$ است. بنابر این، یافته‌های تحقیق، فرضیه دوم را نیز تأیید کرد.

73 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

نتایج حاصل از آزمون فرضیه سوم تحقیق نشان داد که سرمایه معنوی و ابعاد آن، تمایل کارآفرینی دانشجویان را پیش‌بینی می‌کنند. ضریب تعیین سرمایه معنوی، 0/771 درصد است؛ یعنی سرمایه معنوی، 0/77 درصد از تغییرات تمایل کارآفرینی دانشجویان را پیش‌بینی و تبیین می‌کند. ابعاد سرمایه معنوی نیز به ترتیب با 0/618، 0/090، 0/632 و 0/502 درصد، قادر به پیش‌بینی تغییرات در تمایل کارآفرینی دانشجویان‌اند.

همچنان که مبانی نظری و بررسی پیشینه تحقیق نیز نشان می‌دهد، فرهنگ در کارآفرینی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ زیرا این مفهوم، تعیین‌کننده نگرشهای افراد در جهت بنیانگذاری فعالیت جدید کارآفرینانه است (مقی، 1384) و معنویت از زوایای متعددی بر زندگی انسان و به موازات آن بر زندگی کاری آنان تأثیر می‌گذارد. برای مثال این تأثیر را می‌توان در ابعاد نگرشی افراد معتقد به آموزه‌های دینی در مسائل مختلف تبیین کرد. از آنجا که در تعالیم متعالی اسلام، اهمیت زیادی به کار و تلاش سازنده و مفید داده شده است، افرادی که سرمایه معنوی بالایی را تجربه می‌کنند، بر اساس اعتقادات خود در راستای کار و تلاش مفید و مؤثر واقع شدن در جامعه، احساس تکلیف می‌کنند. چنانچه نتایج به دست آمده از تحقیق خنیفر و همکاران (1391) نیز سعی و تلاش، مسئولیت‌پذیری و غنیمت شمردن فرصت را مهم‌ترین صفات اخلاقی در ایجاد ویژگی‌های کارآفرینانه تأیید می‌کند.

این افراد با توجه به باورها و اعتقادات عمیق خود، احساس معنا و مفهوم عمیقی از زندگی دارند و حاضر نیستند آن را به بطالت و بیکاری بگذرانند و بر اساس آموزه‌های دینی خود، همواره خدا را حاضر و ناظر بر اعمال خود می‌بینند، زندگی را هدفمند دانسته، با دقت و حساسیت بالایی تأثیر رفتار و عملکرد خود را بر دیگران و جامعه می‌سنجند و برای مفید و مؤثر بودن خود احساس تعهد و مسئولیت می‌کنند. لذا ضمن مذموم دانستن بیکاری و سربار خانواده و جامعه بودن، در پی یافتن زندگی با معنا و هدفدار و مستقل، از هر فرصتی برای کار، تلاش، اشتغال، خلاقیت و کارآفرینی استفاده می‌کنند. از آنجا که معنویت و ارزش‌گرایی، در کلیه امور زندگی این افراد اهمیت دارد و بر اساس اعتقاد به اینکه انسان در قبال جامعه خود مسئول است و باید به آن خدمت کند، در انجام امور خود، با اتکا به باورهای دینی و معنوی، برای هر چه غنی‌تر کردن اوقات خود تلاش می‌کنند. همچنین در این راستا، باورهایی مثل توکل بر خدا در انجام کارها، می‌تواند در میزان پذیرش مخاطره کارآفرینی مؤثر باشد؛ یعنی افراد با سرمایه معنوی بالا، با عزم و اراده و با اتکا و اتکال به قدرت لایزال الهی، از پیشگامی در خلاقیت و نوآوری و ریسک‌پذیری هراسی به خود راه نمی‌دهند. برای تبیین تأثیر اصول و ارزشهای دینی و سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی، می‌توان رابطه ارزش - نگرش - رفتار را نیز مد نظر قرار داد؛ زیرا نگرشها در پرتو ارزشها شکل می‌گیرند؛ یعنی افراد بر اساس ارزشهای خود درباره‌ی درستی و مطلوبیت اشیا، اعمال، رفتارها، اهداف و غایتها قضاوت می‌کنند و خود این نگرشها، رفتارها را شکل می‌دهند (فلی‌پور، 1386: 108 و 103). بدیهی است نگرش و رفتار کارآفرینانه نیز از این امر مستثنا نیست.

محدودیت تحقیق

به دلیل گستردگی مراکز و واحدهای دانشگاه پیام نور، امکان تحقیق در خصوص کل دانشجویان این دانشگاه وجود نداشت؛ به همین دلیل، جامعه آماری تحقیق، پیام نور مرکز خوی انتخاب شد. لذا نتایج این تحقیق قابل تعمیم به کل دانشجویان نیست؛ زیرا میزان اعتقاد به باورهای دینی در محیط‌های مختلف متفاوت است و دانشجویان جامعه هدف این تحقیق، به دلیل بافت فرهنگی آن، از باورهای اعتقادی بالایی برخوردارند. بنابر این، برای تعمیم نتایج این تحقیق به سایر دانشجویان باید احتیاط کرد.

پیشنادهای کاربردی

با توجه به نتایج تحقیق و تأیید نقش مؤثر سرمایه معنوی در افزایش تمایل کارآفرینی دانشجویان جامعه هدف و اینکه نقش نهادهای آموزشی در انتقال ارزشها و ایجاد نگرشهای مثبت و منفی به کارآفرینی تعیین‌کننده است، به عنوان پیشنهاد کاربردی، توصیه می‌شود برای آشنایی دانشجویان با آموزه‌های دینی درباره کسب و کار و کارآفرینی و همچنین حفظ و تعمیق ارزشهای معنوی در آنان، برنامه‌ها و کارگاههای کاربردی و جذاب آشنایی با مبانی دینی کارآفرینی با حضور صاحب‌نظران، طراحی و اجرا شود. در این برنامه‌ها می‌توان از جلسات هم‌اندیشی، پرسش و پاسخ، طراحی و توزیع نشریات و بروشورهای مفید، ایجاد کارگروه‌های تخصصی و نمایش فیلمهای ارزشی و جذاب با محتوای پیامهای معنوی در خصوص کارآفرینی استفاده کرد.

مسئولان دانشگاهها با برگزاری سمینارهای مختلف و دعوت از کارآفرینان، دانشجویان را در معرض تجربه‌های موفق کارآفرینی قرار دهند. پیشنهاد می‌شود در دانشگاهها با هماهنگی کارآفرینان و صاحبان کسب و کارهای متفاوت، به صورت عملی و دوره‌ای، برای بازدید از کسب و کارهای ساده برنامه‌ریزی شود تا دانشجویان به صورت فردی یا گروهی در محل کسب و کار حضور یافته، با مشاغل مختلف آشنا شوند.

در راستای تقویت و نهادینه کردن مبانی ارزشی کارآفرینی در فرایند تعلیم و تربیت و با توجه به نقش مهم و تأثیرگذار نهاد آموزش و پرورش در فرایند تعلیم و تربیت جوانان می‌توان در دوره سه ساله دبیرستان (یعنی قبل از ورود به دانشگاهها)، در کنار دروسی مانند دین و زندگی یا حرفه و فن، با طراحی یک برنامه جامع و جذاب، به سیستم ارزشی دانش‌آموزان جهت داد و تأکیدها و توصیه‌های نظام ارزشی و دینی را درباره فعالیت‌های اقتصادی و کارآفرینی برای دانش‌آموزان تبیین کرد. همچنین می‌توان در این دوره با طراحی سرفصل یا کتابی مستقل درباره کارآفرینی برای همه دانش‌آموزان در همه رشته‌ها، آنان را با مبانی اولیه کسب و کار و کارآفرینی آشنا کرد. پیشنهاد می‌شود در سرفصلهای درس دین و زندگی، با تدوین مطالبی در قالب نمونه‌های واقعی و جذاب، نگرشهای دانش‌آموزان را در این راستا تقویت کرد و جهت داد. در این سرفصل علاوه بر آشناسازی دانش‌آموزان با مبانی کارآفرینی و فواید آن در جامعه، از آنان

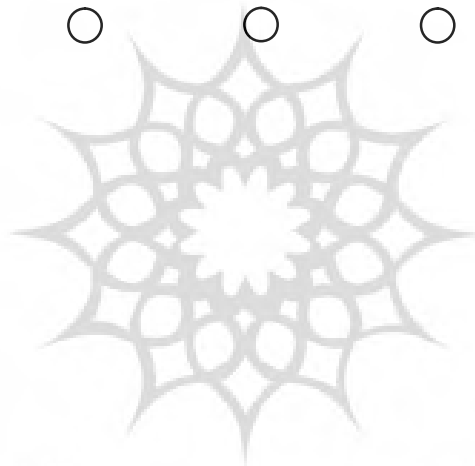
75 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

خواسته شود تا به صورت کلی، تصویری از آینده شغلی خود ترسیم و به عنوان کار عملی، به تشریح یک فرایند ساده کارآفرینی بپردازند.

پیشنهاد پژوهشی

با توجه به برخی محدودیتهای این پژوهش حاضر، توصیه می‌شود در تحقیقات بعدی، میزان تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی دانشجویان بر اساس تفاوت‌های جمعیت‌شناختی، مانند جنسیت، تأهل، سن و مقطع تحصیلی مطالعه شود.

برای مقایسه با نتایج این تحقیق، پژوهش مشابهی در بین دانشجویان سایر دانشگاهها و همچنین دیگر مراکز و واحدهای دانشگاه پیام نور انجام و نتایج آن با نتایج این تحقیق مقایسه شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- ابن منظور (1405 ق). لسان العرب. قم: ادب و حوزه.
- احمدپور داریانی، محمود (1381). کارآفرینی و نقش آن در اقتصاد ملی: طرح توسعه کارآفرینی در دانشگاهها. تهران: سازمان سنجش آموزش کشور.
- اصلی شهرکی، رضا و همکاران (1393). «تأثیر نقش معنویت سازمانی (سرمایه معنوی) بر اخلاق اداری کارکنان در نهادهای حمایتی». تهران: دومین کنفرانس ملی حسابداری و مدیریت.
- امینیان، فاطمه؛ فاطمه دریس و نوشین سلیمانی (1385). «کاهش افت تحصیلی با تاب‌آوری دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شهر کورد با استفاده از مشاوره». مجموعه مقالات سومین سمینار سراسر بهداشت رواتی دانشجویان.
- بدخشانی، فرناز و شیوا پیروی (1396). «مفهوم سرمایه معنوی و جایگاه آن در سازمانها». قابل بازیابی در: <https://motamem.org>
- بریم‌نژاد، لیلی و همکاران (1386). «تأثیر تاب‌آوری بر تعهد سازمانی». روان‌شناسی رشد، ش 7(2): 209-215.
- حجازی، سیدرضا (1391). «تبیین رفتار کارآفرینانه در پرتو مفهوم شاکله دینی». توسعه کارآفرینی، ش 5(4): 67-86.
- حسن‌زاده آملی، حسن (1372). انسان کامل در نهج‌البلاغه. قم: قیام، چ دوم.
- خنیفر، حسین و همکاران (1391). «بررسی رابطه ویژگی‌های شخصیتی کارآفرینانه با صفات اخلاقی اسلامی». توسعه کارآفرینی، ش 5(4): 47-66.
- رایبیز، استیفن و کولتر، ماری (1996). "پوشنامه کارآفرینی سازمانی". قابل بازیابی در مادسیج شبکه آموزشی و پژوهشی ایران: madsj.com.
- رازی، سمیرا و همکاران (1394). "رابطه معنویت در کار و سلامت سازمانی با کارآفرینی سازمانی". اخلاق در علوم و فناوری، سال دهم، شماره 2: 109-118.
- ربیعی، علی و حکیمه صادق‌زاده (1390). «بررسی رابطه سرمایه اجتماعی بر کارآفرینی اجتماعی». رفاه اجتماعی، ش 11(41): 191-198.
- رسولی، رویا و همکاران (1392). «نقش معنویت و دینداری در کار بو مهارت‌های کارآفرینی کارکنان دانشگاه». مشاوره شغلی و سازمانی، دوره پنجم، ش 15: 72-88.
- سبحانی، حسن؛ میثم احقاقی و اسماعیل نادری (1391). «کارآفرینی از منظر ادیان توحیدی با تأکید بر نظام اقتصادی اسلام». توسعه کارآفرینی، ش 5(4): 169-188.
- سعیدی کیا، مهدی (1395). کارآفرینی. تهران: آها، چ ششم.
- صمدآقایی، جلیل (1382). سازمانهای کارآفرین. تهران: مؤسسه عالی آموزش و پژوهش مدیریت و برنامه‌ریزی، چ دوم.

77 ♦ سنجش تأثیر سرمایه معنوی بر تمایل کارآفرینی

- ضیایی، محمدصادق؛ عباس نرگسیان و سعید آبیانغی اصفهانی (1387). «نقش رهبری معنوی در توانمندی کارکنان دانشگاه تهران». مدیریت دولتی، دوره اول، ش 1: 67-87.
- علیپور شیرسوار، حمیدرضا؛ مرزبان مقدم، عفت (1391). «بررسی رابطه بین هوش سازمانی و کارآفرینی در شرکتهای تولیدی استان گیلان». قابل دسترس در پایگاه <http://marketingarticles.ir>.
- غیاثی، عبدالرحیم (1394). «بررسی رابطه سبکهای حل مسئله و تمایل به کارآفرینی دانشجویان (مطالعه موردی: دانشجویان کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه زابل)». توسعه کارآفرینی، ش 8(1): 139-158.
- فراهانی، حسن؛ رضا شعبانی و هادی غفاری (1392). «بررسی تأثیر گرایش به کارآفرینی و اطلاعات بازاریابی بر عملکرد شرکتهای کوچک و متوسط...». مدیریت بازاریابی، ش 8(2): 63-77.
- قلیپور، آرین (1386). مدیریت رفتار سازمانی (رفتار فردی). تهران: سمت.
- قلیپور، رحمت‌الله؛ مهرداد مدهوش و وحید جعفریان (1387). «تحلیل رابطه و تأثیر سرمایه اجتماعی بر کارآفرینی سازمانی». فرهنگ مدیریت، ش 6(17): 111-129.
- گل پرور، محسن و همکاران (1394). «ساخت و اعتباریابی مقیاس سرمایه معنوی و بهزیستی معنوی سالمندان». اندازه‌گیری تربیتی، ش 6(11): 125-145.
- گلرد، پروانه (1384). «عوامل مؤثر در توسعه کارآفرینی زنان ایرانی». تحقیقات زنان، ش 2(11): 101-124.
- مطهری مرتضی (1365). گفتارهای معنوی. تهران: صدرا.
- مقیمی، سیدمحمد (1384). کارآفرینی در سازمانهای دولتی. تهران: فراندیش.
- ملکی، امیرحسین، آرین قلیپور و حسن عابدی جعفری (1388). «بررسی آثار باورهای مذهبی بر گرایش به راه‌اندازی یک کسب‌وکار جدید». توسعه کارآفرینی، ش 1(3): 11-34.
- نسل موسوی، سید حسین و محمود نظربور (1396). «تأثیر جنبه فردی سرمایه معنوی بر قضاوت حسابرسان مستقل». پژوهشنامه مالیات، ش 33: 195-226.
- Agca, V.; Y. Topal & H. Kaya (2012). "Linking Intrapreneurship Activities to Multidimensional Firm Performance in Turkish Manufacturing Firms: an Empirical Study". *International Entrepreneurship and Management Journal*, 8(1): 15-33.
- Ahmadvpour Daryani, Mahmoud (2002). *Entrepreneurship and its Role in the National Economy: Entrepreneurship Development in Universities*. Tehran: Country Education Assessment Organization.
- Alipour Shirsavar, H. and marzban moghaddam, E. *the relation between Organizational intelligence and Entrepreneurship in producing firms of Guilan Province*; <http://marketingarticles.ir>
- Alistaria, R. & J. Anderson (2002). "Class Matters: Human and Social Capital in the Entrepreneurial Process". *Journal of Socio-Economics*, 32(1): 17-36.

- Aminiyan, Fatemeh; Fatemeh Dares & Nooshin Soleimani (2006). **"Reduction of Educational Decline with Resilience of Students of Shahrekord University of Medical Sciences by Using Counseling"**. *Proceedings of the Third Seminar on Mental Health of Students*.
- Anokhin, S. & W.S. Schulze (2009). **"Entrepreneurship, Innovation, and Corruption"**. *Journal of Business Venturing*, 24(5): 465-476.
- Asli Shahraki, Reza & et al. (2014). **"The Impact of the Organizational Spirituality (Capital Capital) on the Administrative Ethics of Employees in Supporting Institutions"**. Tehran: *Second National Conference on Accounting and Management*.
- Badakhshani, Farnaz & Shiva followers (2017). **"The Concept of Spiritual Capital and its Place in Organizations"**. Can be Retrieved at: <https://motamem.org>.
- Berim Nejad, Leili & et al. (2007). **"The Effect of Resilience on Organizational Commitment"**. *Journal of Growth Psychology*, 7 (2): 209-215.
- Boore, J. & S. Porter (2011). **"Education for Entrepreneurship in Nursing"**. *Nurse Education Today*, 31(2): 184-191.
- Bredle, J.M. & et al. (2011). **"Spiritual Well-Being as a Component of Health-Related Quality of Life: The Functional Assessment of Chronic Illness Therapy-Spiritual Well-Being Scale (FACIT-Sp)"**. *Religions*, 2(1): 77-94.
- Emami, M & K. Nazari (2012). **"Entrepreneurship, Religion and Business Ethics"**. *Australian Journal of Business and Management Research*, 1(11): 59-69.
- Farahani, Hassan; Reza Shabani & Hadi Ghafari (2013). **"The Impact of the Inclining on Entrepreneurship and Marketing Information on the Performance of Small and Medium Enterprises..."**. *Marketing Management*, 8(21): 63-77.
- Ghiyasi, Abdul Rahim (2015). **"The Relationship between Problem Solving Styles and Students' Inclination to Student Entrepreneurship (Case Study: Students of Agriculture and Natural Resources of Zabol University)"**. *Entrepreneurship Development Magazine*, 8(1): 139-158.
- Gholipour, Arian (2007). **Organizational Behavior Management (Individual Behavior)**. Tehran: Samt.
- Gholipour, Rahmatullah; Mehrdad Madeleosh & Vahid Jafarian (2008). **"Analysis of the Relationship and the Impact of Social Capital on Organizational Entrepreneurship"**. *Management Culture Quarterly*, 6(17): 111-129.
- Glard, Parvaneh (2005). **"Factors Affecting the Development of Iranian Women's Entrepreneurship"**. *Women's Research Journal*, 2(11): 101-124.
- Golparvar, Mohsen & et. Al. (2015). **"Making and Validating the Scale of Spiritual Capital and the Spiritual Well-Being of the Elderly"**. *Quarterly Journal of Educational Measurement*, 6(11): 125-145.
- Gràcia, C. (2012). **"Spiritual Capital: The New Border to Cross"**. *Ramon Llull Journal of Applied Ethics*, 3(3): 115-134.

- Hassanzadeh Amoli, Hassan (1993). **Perfect Man in Nahj al-Balaghah**. Second Edition. Qom: Ghayam Publication.
- Hejazi, Seyed Reza (2012). "**Explaining Entrepreneurial Behavior in the Light of the Concept of Religious Scholarship**". *Entrepreneurship Development*, 5 (4): 67-86.
- Ibn Manzoor (1405). **Lesan Al-Arab**. Qom: The Publication of the L.iterary and Theater
- Khanifar, Hossein & et al. (2012). "**Investigating the Relationship between Entrepreneurial Personality Characteristics and Islamic Ethical Attributes**". *Entrepreneurship Development*, 5(4): 47-66.
- Liu, A. (2011). "**Measuring Spiritual Capital as a Latent Variable**". *Document Retrieved: 1-14*. <http://www.researchmethods.org/4capital.htm>, 11.July 2011.
- Lumpkin, G.T. & G.G. Dess (1996). "**Clarifying the Entrepreneurial Orientation Construct & Linking it to Performance**". *Academy of Management Review*, 21(1): 135-172.
- Maleki, Amir Hossein; Arian Gholipour & Hasan Abedi Jafari (2009). "**The Study of the Effects of Religious Beliefs on the Tendency to Launch a New Business**". *Entrepreneurship Development*, 1(3): 11-34.
- Moghimi, Seyed Mohammad (2005). **Entrepreneurship in Government Organizations**. Tehran: Farandish.
- Motahari, Morteza (1986). **Spiritual Speeches**. Tehran: Sadra.
- Nasle Mousavi, Seyyed Hossein & Mahmoud Nazarpour (2017). "**The Impact of Individual Intellectual Capital on Independent Auditors' Judgment**". *Tax Release*, No. 33: 195-226.
- Rabiei, Ali & Hakimeh Sadeghzadeh (2011). "**The Study of the Relationship between Social Capital on Social Entrepreneurship**". *Quarterly of Social Welfare*, 11(41): 191-198.
- Rasooli, Roya & et al. (2013). "**The Role of Spirituality and Religiosity in the Work on the Entrepreneurial Skills of the University Staff**". *Quarterly Journal of Occupational and Organizational Counseling*, Vol. 5, No. 15: 72-88.
- Razi, samira and others (2005) **the relation between Spirituality in work and Organizational health with Organizational Entrepreneurship ; ethic in science and technology quarterly** , N: 2: 109-118.
- Robbins, stiffen and kolter, m.(1996) **Organizational Entrepreneurship Questionnaire**, madsg.com
- Sa'idi Kia, Mehdi (2016). **Entrepreneurship**. Sixth Printing, Tehran: Publishing Aha.
- Samad Aghaei, Jalil (2003). **Entrepreneur Organizations**. Second Edition, Tehran: Institute of Management and Planning.
- Sobhani, Hasan; Meysam Ehghaghi & Esmaeil Naderi (2012). "**Entrepreneurship from the Perspective of Monotheistic Religions, with**

Emphasis on the Islamic Economic System". *Entrepreneurship Development*, 5(4): 169-188.

- Stewart, J.K. (2009). **An Investigation of an Intrepreneurial Orientation among Employees in Service Organizations.** Ohio State University.
- Waight, P.I. (2006). **Attachment, Anxiety and the Entrepreneurial Mind: The Relationship between Adult Attachment Style and Entrepreneurship.** (PhD), Griffith University.
- Walker, A.G. (2012). **"The Relationship between the Integration of Faith and Work with Life and Job Outcomes".** *Journal of Business Ethics*, 12(3): 453-461.
- Yusuf, M.B. (2011). **"Effects of Spiritual Capital on Muslim Economy: The Case of Malaysia".** *Research on Humanities and Social Science*, 1(2): 23-40.
- Ziaee, Mohammad Sadegh; Abbas Nargesian & Saeed Aybaghi Esfahani (2008). **"The Role of Spiritual Leadership in the Empowerment of Tehran University Employees".** *Journal of Management*, Vol. 1, Issue 1: 67-87.
- Zohar, D. & I. Marshall (2004). **Spiritual Capital: Wealth We Can Live By.** London: Bloomsbury.
- Zohar, D. (2005). **Spiritual Intelligence & Leadership.** Leader to Leader Publication.

